

ความเป็นมรณวาส

— ๓ —

๒๒ เมษายน ๒๕๖๓

สำหรับพวกเราได้ล่วงมาถึงเวลา ๒๐.๓๐ น. แล้ว เป็นเวลาที่จะได้พูดกันต่อไปถึงข้อความที่ค้างอยู่. ในครั้ง ที่แล้วได้พูดในลักษณะที่เป็นเพียงอารัมภกถา คือเรื่องทำ ความเข้าใจในเบื้องต้นทั่ว ๆ ไป. ถึงแม้ในครั้งนี้จะขอ โอกาส กล่าวในลักษณะที่เป็นอารัมภกถาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เข้าใจเรื่องทั่วไปโดยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยจะได้กล่าว ถึงหัวข้อชื่อว่า “ความเป็นมรณวาส”.

ปัญหาที่พวกกุณเขียนส่งมา ส่วนแต่เป็นเรื่องสำหรับมรณวาส หรือ คฤหัสถ์; เพราะฉะนั้น เราจะต้องรู้จักความหมายของคำว่า “คฤหัสถ์” หรือ “มรณวาส” นี้. สำหรับคำว่า “มรณวาส” หรือ “คฤหัสถ์” นี้ ก็ดูเหมือนจะ เข้าใจผิดกันอยู่บ้างบางอย่าง : โดยทั่วไปมักจะเข้าใจไปว่า เป็นเรื่องที่ตรงกันข้าม จากเรื่องธรรมะ หรือศาสนา, หรือเหมาเอาว่าเป็นเพศที่ยังทำทรมานเกินไป จาก ธรรมะ หรือศาสนา; ถ้าเคยเข้าใจอย่างนี้ ก็ควรเข้าใจกันเสียใหม่.

๔๒

ในครั้งที่แล้วมา เราได้พูดถึงกันจนเป็นที่เข้าใจว่า เกิดมานี้ เกิดมาเพื่อ มีธรรมะ; เพราะว่าเราเกิดมาจากพระธรรม พระธรรมสร้างเรามา. ความมุ่งหมายของพระธรรมก็คือ เพื่อยุติโรยมีธรรมะ; เพราะฉะนั้นเราต้องยอมรับลักษณะนี้ ว่าการเกิดมานี้ ไม่มีอะไรอื่นที่ไม่กว่า ที่เกิดมาเพื่อมีธรรมะ. ที่นี้เมื่อเกิดมา ไม่มีใครเป็นพระ เป็นนักบวช มาแต่ในท้อง, มันต้องเป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่เรื่อย ๆ มาในลักษณะที่เป็นกฤตสันต์ หรือเป็นพระราชา; บางคนก็เป็นอย่างนี้ไปจนตาย ไม่เคยบวชเป็นพระ แล้วจะเอาเวลาไหนมาเฝ้าเวลาสำหรับที่จะมีธรรมะ ถ้าไม่เอาเวลาที่เป็นพระราชา หรือเป็นกฤตสันต์นั่นเอง.

เราจะเห็นได้ว่า พกเกิดมา แล้วก็เติบโตเรื่อยไป จนกระทั่งตาย ทั้งหมดนั้นเป็นเวลาที่จะต้องมีความรู้ ทั่วการศึกษา ทั่วการปฏิบัติ; ฉะนั้นเราจึงเกิดมาในลักษณะสำหรับจะเข้าโรงเรียนศึกษาธรรมะ จะเรียกว่า เข้าโรงเรียนของพระธรรมก็ได้, เข้าโรงเรียนของพระเจ้าก็ได้. คุณต้องเข้าใจความข้อนั้นให้ถี่ ๆ ว่าแม้เราจะไม่มีโรงเรียน หรือมหาวิทยาลัย อย่างที่เขาเสีย ๆ กันอยู่เดี๋ยวนี้ ชีวิตนี้ ก็เป็นการเข้าโรงเรียนอยู่ในตัวมันเอง. ถ้าไม่เช่นนั้นแล้วคนป่าสมิ่ยหิน ก็ไม่มีทางที่จะเป็นบรรพบุรุษของพวกเราได้. คนป่าสมิ่ยหินคุณก็รู้คืออยู่ๆ เป็นอย่างไร, ทำไมจึงกลดกลดออกมาเป็นพวกเราได้; เพราะว่าชีวิตมันเป็นโรงเรียน, เป็นบทเรียน, เป็นการสอบไล่อยู่ในตัวเสร็จ. มนุษย์เพิ่งรู้จักทั้งโรงเรียนแบบที่มีกันอยู่ ก็เมื่อไม่นานมานี้เอง; แต่แล้วก็ไม่รู้อะไรมาหา หรือไม่รู้สิ่งที่ควรจะรู้ เช่นไม่รู้ว่าจะเกิดมาทำไม ? เป็นต้น.

ผมอยากจะให้ทุกคนถือว่า แม้ความเป็นพระราชนั้น ก็เป็นการเข้าโรงเรียนของพระเจ้า ซึ่งไม่ต้องมีตึกเรียน มีอาจารย์ มีชั่วโมงเรียน เหมือนกันที่คุณเรียนกันอยู่ในมหาวิทยาลัย. มันเป็นการเรียนอยู่ในตัวชีวิต ก็คือ

ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้น ในชีวิตประจำวัน มันเป็นการสอนอย่างดีที่สุด
 ที่รู้จริง แจ่มแจ้งจริง ไม่เหมือนกับเรียนหนังสือ. เรียนหนังสือนั้น
 มันเป็นการเรียนชนิดที่ท่องจำ หรือฝากความเข้าใจไว้กับเหตุผล, เป็นทาสของ
 ความจำ เป็นทาสของเหตุผล อย่างที่เราเป็น ๆ กันอยู่.

ถ้าเรียนจากชีวิตจริง ๆ แล้ว มันไม่เกี่ยวกันเลย เช่นคุณทำมีตบาคมี
 มันสอนอะไรให้บ้าง; ไม่เกี่ยวกับความจำ ไม่เกี่ยวกับเหตุผล; มันเจ็บ
 อย่างไรก็รู้ดี ต้องระมัดระวังอย่างไรก็รู้ดี. หรือเราทำผิดในเรื่องที่ใหญ่โตกว่านั้น
 ก็อย่าง ๆ ที่ชั่วอย่างไร เราก็รู้ดี. ขอให้มีสติเห็นว่า นี่เป็นการศึกษาที่แท้จริง.
 ท่อนี้มันก็เป็นการเรียนรู้ธรรมะจากพระธรรม หรือจากธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา
 จนกว่าจะถึงเวลาแตกดับของสังขาร. ความเป็นพรวาสธรรมมีความหมายเป็นการ
 ศึกษาธรรมอยู่ในตัว: เมื่อเราเกิดมา จึงเกิดมาเพื่อเรียนธรรมะไปจนตลอดชีวิต.

คำว่า “ธรรม” ก็เกิดเป็นคำที่มีความหมาย หรือมีความสำคัญขึ้นมา
 สำหรับเราจะต้องรู้. ผมอยากจะบอกว่า คุณจะต้องจำคำว่า “ธรรม” นี้ไว้
 ให้ดี ๆ. “ธรรม” ถ้าเป็นภาษาทั่วไปหมายถึง “หน้าที่”; ถ้าคุณไม่เคย
 ศึกษามาก่อน ก็คงได้ยินเสียแต่ว่า คำว่าธรรม แปลว่า หน้าที่ ที่ต้อง
 ปฏิบัติ. คุณลองนึกดูซิว่า คำว่า “ธรรม” จะเกิดขึ้นมาในโลก ในภาษาพูด
 ของมนุษย์ได้อย่างไร? มนุษย์ในสมัยหินมันก็ไม่มีการใช้; แล้วมนุษย์
 ต่อมามีเจตนา เจตนาจนรู้จักมีคำพูดกันใช้ขึ้นมา เขาถึงถึงอะไร? คำพูดคำนี้เกิดขึ้น
 ที่ริมฝั่งแม่น้ำมนุษย์ พวกมันเป็นครั้งแรก มันถึงถึง หน้าที่ ที่ต้องทำ ไม่ทำไม่ได้
 มันเลยกลายเป็นของที่ต้องไปเลย เพราะไม่ทำ ไม่ได้, ต้องทำ. คำว่า
 “ธรรม” จึงแปลว่า “หน้าที่”. ส่วนที่เรามาแปลกันว่า คำสั่งสอน หรืออะไร
 ออกไปนี้ มันเป็นเรื่องทีหลัง; สั่งสอนเรื่องอะไร? ก็สั่งสอนเรื่องหน้าที่.

ถ้าว่ากรรมในฐานะที่เป็น มรรค ผล นิพพาน มันก็คือผลของหน้าที่; เพราะฉะนั้นมันเกี่ยวกับหน้าที่ของมนุษย์. มนุษย์ทุกคนมีหน้าที่, ทุกคนต้องทำหน้าที่ให้ดี นับตั้งแต่หน้าที่ชั้นต่ำๆ ธรรมาสามัญที่สุก, เช่นจะกินข้าว อาบน้ำ ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ ละไวกัถาม เป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ, และต้องทำให้ดี.

ทีนี้ เรามีหน้าที่ตามธรรมชาติ คือหาเลี้ยงชีวิต ซึ่งต้องทำให้ถูกต้อง. ถ้าจะยังมีคู่ครอง ซึ่งก็เป็นหน้าที่ของมนุษย์ตามปกติ หรือสัตว์ตามปกติ มันก็ต้องทำให้ถูกต้อง. มีครอบครัวขึ้นมา ก็ต้องทำให้ถูกต้อง ล้วนแต่เป็นหน้าที่ที่จะต้องทำให้ถูกต้อง สูงขึ้นไป ~ สูงขึ้นไป, จนกระทั่งทรงจิตใจ ก็ต้องทำจิตทำให้ถูกต้อง, กระทั่งว่าจะตายไป ก็ให้มันตายอย่างถูกต้อง. ทั้งหมดนี้มันอยู่ในคำๆ เดียวว่า “หน้าที่” เรียกเป็นภาษาบาลีว่า “ธัมม” ในภาษาสันสกฤตว่า “ธรรม”, ภาษาไทยว่า “ธรรม”. เมื่อรู้ว่า ธรรม คือหน้าที่อย่างนี้แล้ว มันก็ง่ายเข้าที่จะรู้ว่า พราวาสนี้มีหน้าที่อย่างไร

เรามองกันทีเดียวให้ครอบคลุมหมดไปเสียเลยดีกว่า โดยถือตามหลักที่เขากล่าวไว้มาแต่บรมโบราณ. ในประเทศอินเดีย เป็นถิ่นทอของวัฒนธรรมสายนี้ ซึ่งไทยเรากับเขามานี้ เขาถือกันว่า มนุษย์ที่ฉลาดที่สุดคนแรกของโลกคือพระมนู ได้กล่าวหลัก อาศรม ๔ ไว้. อาศรม ๔ คือ ความเป็นพรหมจารี, ความเป็นภฤหัสถ์, ความเป็นวนปรสถ์, ความเป็นสันยาสี.

อาศรมที่ ๑ ความเป็นพรหมจารี คือเด็ก ๆ รุ่นหนุ่มรุ่นสาว ที่ยังไม่ครองเรือน ที่ยังไม่มีการวิวาห์ เขาเรียก “พรหมจารี”, ตั้งแต่เกิดมา จนถึงวาระสุดท้ายของการที่เป็นโลก เรียกว่า *พรหมจารี*.

อาศรมที่ ๒ ถัดจากพรหมจารีก็มีสามภรรยา ครองเรือน; ก็เรียกว่า *ภุหีสถี* หรือ *ภราวาส*.

อาศรมที่ ๓ ภุหีสถีผู้มีสติปัญญา ต่อมารู้สึกเบื่อ รู้สึกเอือมระอาต่อความซ้ำซากของความเป็นภุหีสถี จึงหลีกออกไปสู่ที่สงัด บำเพ็ญตนเป็นนักบวช คือไม่ยุ่งเรื่องเหี้ยมเรือนอีกต่อไป เรียกว่า *วนปรัสถี* แปลว่า อยู่ป่า. คืออยู่ในที่สงบสงัด.

อาศรมที่ ๔ เมื่อพอใจในความเป็นอยู่อย่างนั้นแล้ว ในที่สุดก็ออกเที่ยวสั่งสอน ท่องเที่ยวไปในหมู่มนุษย์อีก, แต่ไม่ใช่ไปอย่างผู้ครองเรือน ไม่ใช่สึกไปครองเรือนเหมือนพวกเราสัณณี, เขาเที่ยวสั่งสอนประชาชน เรียกว่า *สันยาสี* หรือ *สันยาส* คือผู้ที่ท่องเที่ยวไปในหมู่ประชาชน.

ลองพิจารณาเถิดว่า ชีวิตนี้ถ้าสมบูรณ์แบบจริง ๆ แล้ว ก็แบ่งเป็น ๔ ระยะ : ระยะพรหมจารี, ระยะภุหีสถี, ระยะวนปรัสถี, ระยะสันยาสี. เกียวกันทุกองค์กัน ก็เป็นผู้ที่อยู่ในอาศรมพรหมจารี หมายความว่า จะต้องศึกษา และจะต้องประพฤติปฏิบัติระเบียบวินัยต่างๆ อย่างเคร่งครัดที่สุด. เขาเรียกว่าพรหมจารี; เป็นสังคม ๆ หนึ่ง หรือว่าเป็นขั้นตอนชนิดหนึ่ง ลักษณะหนึ่งของชีวิตในขั้นนั้น. ระหว่างที่เป็นคนโสดอย่างนี้ ถ้าเรียกให้ถูกเขาไม่เรียกว่าภุหีสถี หรือภราวาส, เขาเรียกว่า พรหมจารี ฟังดูก็น่าฟัง; แต่แล้วเราก็มักจะเรียกพวกเขาว่า ภราวาส หรือภุหีสถีไปเสีย. อย่างพวกคุณอยู่ในมหาวิทยาลัย นักจัดตัวเองเป็นภราวาส หรือเป็นภุหีสถี; ที่แท้จริงไม่ใช่.

ภราวาส หรือภุหีสถี หมายถึงผู้ที่ครองเรือน คือมีครอบครัว; ส่วนเรายังเป็นพรหมจารี ยังไม่ถึงขั้นนั้น. ถ้าเราเข้าใจผิด เราก็จะไปทำอะไร

ผิดๆ เข้าแล้ว; จะเห็นรู้เสียใหม่จะได้ไม่ประมาท จะได้สำรวจระวังให้มีลักษณะ
ของความเป็นพรหมจรรย์. และขอให้รู้เสียด้วยว่า คำว่า “พรหมจรรย์” ในที่นี้
มีความหมายไม่เหมือนกับที่คนทั่วไปเขาพูดกัน. คนที่มีการศึกษาแคบๆ น้อยๆ
ก็เข้าใจว่า พรหมจรรย์นี้หมายถึงผู้หญิงในระบอบที่ยังไม่มีการครอบครอง ยังประพฤ
ติอะไรควรควรทุกอย่างโดยหนึ่งตามขนบธรรมเนียมประเพณี. แต่ที่จริงคำนี้
ไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น; หมายถึงหญิง ทั้งชาย ตั้งแต่แรกเกิดมาเป็นเด็ก
จนกระทั่งเป็นหนุ่มสาว.

“พรหมจรรย์” แปลว่าประพฤติอย่างพรหม คือไม่เกี่ยวข้องกับเพศตรงกันข้าม
หรือคู่ครอง ต้องทำตัวเป็นผู้สำรวจระวังอย่างดี ในการที่จะไม่ไปข้องแวะกับเพช
ตรงกันข้าม เพื่อจะได้มีการศึกษาที่แท้จริง ที่บริสุทธิ์สะอาด หรือเต็มทีนั่นเอง;
เขาจึงมีระเบียบให้ประพฤติอย่างพรหม อย่าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องเพศตรงกันข้าม.
เดี๋ยวนี้เด็ก ๆ ไม่รู้จักตัวเอง ทำตัวเป็นเจ้าชู้ตั้งแต่เล็ก ไปเกี่ยวข้องกับเรื่องเพช
ตั้งแต่เล็ก; นี่คือนั่นที่ไม่รู้จักตัวเองว่าอยู่ในอาศรมหรืออะไร ไม่รู้ว่าอยู่ในอาศรม
พรหมจรรย์.

ครั้นเมื่อเลื่อนชั้นขึ้นไปชั้นหนึ่ง ก็ถึงอาศรม “กฤหัสถ์” คือมีการครอบครอง
ครองเรือน หน้าที่การงานมันก็เปลี่ยนไป; เช่นการศึกษาที่สิ้นสุดลง. อย่างที่คน
หนุ่มคนสาวจะต้องเรียน, มันเปลี่ยนไปมีการงาน ทำหน้าที่ของพ่อบ้านแม่เรือน
ไม่ใช่หน้าที่ศึกษาอย่างนักเรียนแล้ว; กลายเป็นมีหน้าที่ คือการงานอย่างพ่อบ้าน
แม่เรือน มันต่างกันลิบ. ฉะนั้นเขาจึงแยกเป็นอาศรมอีกอันหนึ่ง เรียกว่า
กฤหัสถ์ ทำหน้าที่ของพ่อบ้านแม่เรือนไป กระทั่งมีบุตรมีหลานออกมา, เป็นเรื่อง
ที่หนักที่สุดในชีวิตของคนเรา.

ทีนี้เมื่อได้ทำไปๆ มันก็สอนให้เอง .จนรู้สึกเบียดเบียนตัวเองได้ ก็มองเห็นว่าอย่างนั้นมันเป็นการทรมาน เราไม่ควรจะเป็นอย่างนั้นจนกระทั่งวันตาย, ควรจะได้รับการพักผ่อน หรือทำอะไรที่ดีกว่านี้. ฉะนั้นจึงเปลี่ยนระบบของชีวิตไปเป็นผู้อยู่ในทวิภาคทางกาย จิตทางจิต; ถึงแม้ว่าเขาจะอยู่ที่บ้าน เขาก็เปลี่ยนลักษณะการเป็นอยู่ ชนิดที่ไม่สนิทกับชาวบ้าน หรือไม่สนิทกับใคร, หลีกไปหา มุมสงบตามริมรั้วบ้าน กอไม่ก่อกล้วยอะไรก็ได้, หรือจะไปอยู่บ่อน้ำหมึกพาด์เลยก็ได้ ตามใจ ไม่มีใครว่า แต่การงานมันเปลี่ยนไปหมด; ส่วนใหญ่ไปอยู่เพื่อทบทวนรำพึง ถึงเรื่องชีวิตจิตใจเรื่องบุญเรื่องบาป เรื่องที่เรื่องชั่ว เรื่องกิเลส เรื่องความทุกข์. เขามานั่งพิชิตกันค้นหาความจริงของชีวิตในส่วนตัว เรื่อยๆ ไปจนได้รู้สิ่งที่ไม่เคยรู้ หรือได้นึกถึงที่ไม่เคยนึก.

คุณลองคิดถึงคำว่า เรื่อง *data* หรือ *material* สำหรับเอามาคิดมานึกนี้ จะเอามาจากไหน? มันก็ต้องเอามาจากสิ่งที่ผ่านมาแล้วตั้งแต่แรกเกิดมา. จมเป็นหนุ่มเป็นสาว เป็นพ่อเป็นแม่เรือน จนมีลูกมีหลาน. รายละเอียดต่างๆ มันก็อยู่ในเรื่องที่ได้ผ่านมาแล้วในชีวิต มันจึงเอามาคิดได้อย่างถูกต้อง; รู้ความจริงของชีวิต รู้ความลับของชีวิต รู้เรื่องที่มีมนุษย์ควรจะทำอย่างไร? ควรจะได้อะไร? ควรจะไปสู่จุดหมายปลายทางที่ไหน? คนสูงอายุปูนี้นั้นบางคนจึงมีความสว่างไสวในเรื่องของชีวิต ยิ่งกว่าพวกพรหมจารี หรือพวกฤๅษี. เพื่อความสะดวกจึงมีการออกบวช ไปเสียจากบ้านจากเรือน ไปอยู่อย่างนักบวช ไปครองชีวิตแบบนักบวช มันสะดวกที่จะคิดพิจารณาสิ่งเหล่านี้ ซึ่งเรียกกันว่า ทำสมาธิธรรม, ทำกรรมฐาน, ทำวิปัสสนา อะไรก็ตาม. เรื่องของนักบวช หรือ “วณปรัตถ์” มันเป็นอย่างนี้.

เตียวนี้ เราโดยเฉพาะพวกคุณหนุ่มๆ กระโดดเข้ามาเป็น วณปรัตถ์ มันก็ยากที่จะให้มีความรู้สึก ความเข้าใจ อย่างที่เราเป็นกันมาตามลำดับ ก็เป็น

พรหมจารี เป็นคฤหัสถ์ แล้วจึงมาเป็นวนปรสัถ์. มันก็มีทางจะเป็นไปได้เหมือนกัน ถ้าสติปัญญาดีมากพอ ออกบวชตั้งแต่ยังหนุ่ม ยังเด็กนี้ ก็ทำได้; แต่ไม่สะดวก ไม่ดีเท่า ไม่จริงเท่าคนที่ได้ผ่านชีวิตมาตามลำดับ. ฉะนั้นแหละ พระหนุ่ม ๆ บวชเข้าแล้ว มันจึงกระสับกระส่าย เพราะมีอะไรที่ยังยากต้องอยากรู้ ครอบงำความสงสัยอยู่มาก; จึงมักจะท้อสดี ออกไปมีบุตรภรรยา มีอะไรกันไปตามเรื่อง; จึงดูพวกที่ผ่านมายุ่งยากต้อง ตามลำดับ ตามหน้าที่ของธรรมะนี้ไม่ได้.

กรันเป็นวนปรสัถ์จนเป็นที่พอใจแล้ว หรือว่าถึงที่สุดของการค้นคว้าเรื่องนี้แล้ว แต่ชีวิตยังมีอยู่ ยังไม่ตาย ก็คิดถึงผู้อื่น; เพราะตัวเองมันหมดเรื่อง ก็เลยนึกถึงผู้อื่น ทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น. เราใช้จำนวนพูดว่า “แจกของสองตะเกียง”. “แจกของ” – ก็คือเที่ยวทำประโยชน์ให้เขา; “สองตะเกียง” คือทำความรู้ ความสว่างให้เขา จนกว่าจะแตกดับลงไป.

คุณลองคิดว่า มันสมบูรณ์ หรือไม่สมบูรณ์ และมันต่างกันอย่างไรเหมือนกันไม่ได้. พรหมจารีไปอย่างหนึ่ง, คฤหัสถ์ไปอย่างหนึ่ง, วนปรสัถ์ก็ไปอย่างหนึ่ง, สันยาสิกไปอีกอย่างหนึ่ง; นั่นคือชีวิตที่สมบูรณ์ แบ่งออกเป็น ๔ ตอน. ทุกคนอาจจะทำได้ เว้นไว้แต่จะโง่เกินไป หรือมีอะไรมาทำให้โง่มากเกินไป จึงไม่ผ่านไปได้ถึงตอนที่ ๔. โง่เกินไปก็ไปศึกษาอยู่ในเรื่องชั่วช้วน ไม่สามารถจะผ่านอาศรมเหล่านี้ไปตามลำดับ ๆ ได้; นวัตกรรมในข้อที่ว่า เกิดมาทีหนึ่ง ก็ไม่ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ หรือไม่ไปจนถึงจุดมุ่งหมายปลายทางของชีวิต ที่พระธรรมได้กำหนดไว้.

อย่าลืมว่า เราเคยพูดมาแล้ว ในข้อที่ว่า เกิดมาเพื่อมีธรรมะ เพื่อประพฤติธรรม; เพราะว่าพระธรรมบันดาลให้เราเกิดมา. มีธรรมะ

ในที่นี้หมายความว่า มีสิ่งจุดปลายทางขั้นสุดท้าย :- มีธรรมะอย่างพรหมจรรย์, มีธรรมะอย่างกฤตัตถ์, มีธรรมะอย่างวนปรสัถ์, มีธรรมะอย่างสันยาสิ, ก็สูงสุด; มนุษย์ไปได้เพียงเท่านั้น. ที่นี้พวกคุณเรียนจนสำเร็จไปทำราชการ หรือทำงานอะไรก็ตาม มีทรัพย์สินสมบัติ มีเกียรติยศชื่อเสียง มีครอบครัว อะไรๆ ที่ต้องการ ก็พอจะมีได้; แต่แล้วจะไปถึงวนปรสัถ์ได้หรือไม่ นั่น ก็ตองศาคณะเนคฺคาเอง. แล้วจะมีใจกว้างพอ มีเมตตากรุณามากพอ ที่จะเป็นสันยาสิ เทียวแจกของ ส่องตะเกียงได้หรือไม่ ก็ตองคิดดู.

กิจวิง เป็นสิ่งที่คนเราทำได้ เช่นเราทำการงานมา จนอายุพอสมควรแล้ว อย่างที่เขาเรียกว่าเกษียณอายุแล้ว เงินบำนาญบำเหน็จก็มีพอเลี้ยงชีวิต; ถ้าต้องการชีวิตวนปรสัถ์ ก็หลบไปอยู่ตามมุนีบ้าน ที่กอไผ่ กอกล้วย รำพึงถึงชีวิตในค้ำในได้. แต่เดี๋ยวนี้พวกเกษียณ พวกกินบำนาญ เหล่านั้น ยังไปเที่ยวในทึบลับ ยังไปเที่ยวอะไรอยู่เหมือนเด็ก ๆ. ไม่ถือเอาโอกาสนี้สำหรับบำเพ็ญชีวิตวนปรสัถ์; มันก็เลยไม่ต้องพูดถึงสันยาสิ. เพราะไม่มีความรู้ ความสว่อย่างแท้จริง อย่างแจ่มแจ้งในเรื่องของชีวิต แล้วจะเอาอะไรไปสอนใคร จะเอาแสงตะเกียงที่โหมมส่องให้คนอื่น. แล้วคุณก็ดูซิ ในประเทศไทยเรามีใครบำเพ็ญชีวิตกรรมภาวิบูรณทั้ง ๔ อาศรมนี้บ้าง; เราเองกำลังเป็นอย่างไร ก็ตองวาคๆ ไว้ดู ทำนายล่วงหน้าไว้ดูก็ได้.

ที่ผมพูดมาเสียยืดยาวเกี่ยวกับอาศรมทั้ง ๔ คือลำดับแห่งชีวิต ๔ ลำดับ ก็เพื่อจะให้รู้ว่า มรवादิสก็คือ ผู้ที่เข้าโรงเรียนของพระเจ้า ยิ่งกว่าตอนไหนหมดเลย. เด็กตัวเล็ก ๆ รุ่งหนุ่ม รุ่งสาวขึ้นมา เป็นพรหมจรรย์ เข้าโรงเรียนของมนุษย์, ที่มนุษย์สร้างขึ้น; ต่อเมื่อเป็นกฤตัตถ์ครองเรือนแล้วจึงจะเข้าโรงเรียนของพระเจ้า คือตัวชีวิตที่หนักที่สุด, ที่เครียดที่สุด ที่ต้องต่อสู้หรือเผชิญภัยมากที่สุด;

นั่นแหละคือโรงเรียนของพระเจ้า. คุณก็สนใจปัญหาชนชั้นกันมาก ตามแก้
ปัญหาของพระราชา; เพราะฉะนั้นก็ขอให้เข้าใจไปเสียเลยว่า เป็นพระราชา
คือผู้ที่เข้าโรงเรียนของพระเจ้า. ถ้าคุณเข้าใจข้อนี้แล้ว ปัญหาจะหมด ผม
กล้าทำ.

ปัญหาที่ถาม ๆ มาเนี่ย ถ้าคุณเข้าใจที่ผมพูดว่า พระราชาคือผู้ที่กำลัง
เข้าโรงเรียนของพระเจ้า หรือของพระธรรม ซึ่งสูงขึ้นไปกว่าโรงเรียนของเด็ก ๆ
หรือมหาวิทยาลัยของพวกเขาที่กำลังเรียนอยู่เดี๋ยวนี้ ซึ่งเรียนจนจบอุดมศึกษา
แล้วก็ไม่รู้ว่ เกิดมาทำไม ? ไปศึกษาเสียใหม่ว่า อันไหนจะเป็นอุดมศึกษา
กันแน่; ชั้นพรหมจารีก็เป็นการศึกษาระดับหนึ่ง, ชั้นภฤหัสถ์ก็เป็นการศึกษา
ระดับหนึ่ง, ชั้นวนปรัสถ์ก็เป็นการศึกษาอีกระดับหนึ่ง มีอยู่ ๓ ระดับอย่างนี้
ควรจะถือเอาอันไหนเป็นอุดมศึกษา. ส่วนสันยาสีไม่ใช่การศึกษาแล้ว; มัน
เพียวแจกการศึกษา เพียวแจกของสองตะเกียง.

ฉะนั้นเรามาจะสมมติกันลงไปเลยว่า ยุคพรหมจารีเป็นประถมศึกษา,
ยุคภฤหัสถ์เป็นมัธยมศึกษา วนปรัสถ์ก็ใช่อุดมศึกษา นั่งหลับตากันเดี๋ยวอยู่ตาม
ถอกด้วยมุมบ้านนี่จะเป็นอุดมศึกษา. คุณจะต้องตัวเองเป็นนักอุดมศึกษากันแน่
เดี๋ยวนี้ ถึงจะถือว่าเป็น อุดมศึกษาของมนุษย ที่หลับหูหลับตา ไม่ใช่ *อุดมศึกษา*
ของพระเจ้า หรือของพระธรรม. คุณอย่าลืมว่า ผมกำลังพูดเรื่องนี้ในฐานะ
เป็นชาวัมภกตา, พูดกว้างขวาง สำหรับให้รู้ในวงกว้าง. เข้าใจชีวิตในวงกว้าง
จนกระทั่งเปรียบเทียบให้ดูว่า อุดมศึกษานั้นมันมีอย่างไรว้าง. อุดมศึกษาอย่าง
ภาษากัน อย่างความรู้สึของคน แต่นั่นก็เป็นอุดมศึกษาแล้ว; แต่พระเจ้าไม่
เล่นด้วย พระเจ้าไม่ยอมรับ พระธรรมไม่ยอมรับว่า นี่เป็นอุดมศึกษา, เพราะ
มันยังเข้าไม่ถึงธรรมะน้อยเกินไป จนไม่รู้ว่าจะไรเป็นอะไร. ขอรับรองให้ช่วยคิด

ในขั้นนี้ให้มากกว่านั้น; เป็นเพียงอารมณ์ภกตาก็จริง แต่มันสำคัญที่จะรู้เรื่องต่อไปข้างหน้าโดยเฉพาะเรื่องนั้นอย่างถูกต้อง อย่างลึกซึ้ง. ต่อเมื่อเป็นวนปรสดี นิ่งอยู่ที่มุมสงบ ญโลกญชีวิต ที่เกี่ยวได้ตลอด นั่นจึงจะเป็นนักศึกษที่สมบูรณ์.

เดี๋ยวนี้ไม่รู้ว่ อะไรเป็นอะไร; มันคล้าย ๆ กับคนที่มีความรู้แต่เรื่องบ่อน้ำน้อย ๆ ที่จะรู้โลกอันกว้างขวางไม่ได้; ฉะนั้นถ้าไปตามเด็ก ๆ ว่าชีวิตคืออะไร ? เกิดมาทำไม ? มันก็เป็นเรื่องน่าหวั ที่เด็ก ๆ ก็จะตอบว่าเกิดมากิน มาเล่น ให้สนุก. คนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวก็จะพูดไปโน้นทำนองว่า เกิดมาเพื่อแสวงหาความรู้สึกที่สูงสุด ที่เกี่ยวกับเพศตรงกันข้าม หรืออะไรทำนองนี้. แม้เขาจะอาย ไม่กล้าพูดตรง ๆ แต่ในใจก็รู้สึกอย่างนั้น ว่าเกิดมาเพื่อสิ่งนั้น. ถ้าไปตามพ่อบ้านแม่เรือนที่เคร่งเครียดในหน้าที่ ก็จะต้องรู้สึกว่ เกิดมาทนทุกข์ทรมาน เหมือนว่ เหมือนทนาย ที่ลากแอกลากไถ. พอไปตามคนที่สูงไปกว่านั้น คือพวกวนปรสดี เขาจะตอบได้ว่า อ้าว! เกิดมาเพื่อรู้ทุกสิ่ง ตามที่เป็นจริง; เพราะเขานั่งดูทุกสิ่งตามที่เป็นจริง อยู่ในที่สงบสงัด มันก็รู้สึกได้เองว่ เราเกิดมา^{นี้}มาเพื่อรู้ธรรมะ เพื่อมีธรรม เพื่อปฏิบัติธรรม เพื่อได้รับผลของธรรม. ถ้าไปตามพวกสุดท้าย พวกสันยาสีว่ เกิดมาทำไม ? ก็ตอบว่ เกิดมาเพื่อทำประโยชน์ผู้อื่น; เรื่องของเราไม่มี, เรื่องส่วนตัวเราไม่สำคัญหรือไม่, เกิดมาเพื่อทำประโยชน์ผู้อื่น. นี่แหละ เกิดมาทำไม ? มันอาจจะขอบเขตต่างกันไ้ถึงอย่างนี้; ฉะนั้นคน ๆ หนึ่งก็เคยไ้ แล้วยิ่งฉลาด, ไ้แล้วก็ฉลาด เรื่อยไปตามลำดับกว่าจะถึงที่สุด.

ฉะนั้น ถ้าเราอยู่ในอาศรมพรหมจารี ในอันดับแรกนี้ ก็อย่าเพ่อวิตกว่ารู้จักชีวิตดี รู้จักสิ่งทั้งปวงดี : ให้ค่อยๆต่อไปทีว่ว่า. ที่พูดนี้ให้เพ่อให้ระวังไว้ว่าอย่าเพ่อคิดว่า ถ้ารู้อะไรถูกต้องและสมบูรณ์ เพราะผ่านชีวิตมาเพียงวัยเดียว

เพียงชั้นเดียว ลำดับเดียว ในพวกพรหมจารี; แล้วจะทำผิดพลาด ซึ่งสูงกว่าก่อนหน้า อย่างนั้น อย่างนี้ อย่างโน้น ไปเสียอีก; ก็ไม่ได้ความรู้อันสมบูรณ์ในวัยของพรหมจารี. บางคนก็เล่นไม่ซื่อ หมายความว่า เป็นคนเล่นไม่ซื่อ ต่อหน้าที่ ศกธรรมะ ที่เป็นหน้าที่ในระดับของตน ๆ มันก็ยังละเหวห่างไป. เราค่อย ๆ คุไป – ค่อย ๆ คุไป แล้วค่อย ๆ รู้ความจริงที่ถูกต้อง หรือศึกษา; อย่างน้อยก็ในชีวิตขั้นที่สาม คือผ่านความเป็นภฤหัตถ์ หรือเป็นมรรวาสไปอย่างถูกต้องแล้ว ก็จะรู้ว่าอะไรเป็นอะไรทุกอย่างไปเลย.

ที่นี่ ผมจะยกตัวอย่าง เรื่องที่เราจะต้องรู้ ที่เราจะต้องเข้าใจว่า มันคืออะไร ? ก็เป็นปัญหาที่คุณทุกคนควรจะรับเอาไปคิดไปพลางก็ได้ ในฐานะที่มีปัญหา; เช่นจะถามว่า โดยที่แท้จริงแล้ว ความรักคืออะไร ? ครอบครัวยคืออะไร ? หรือว่าอาชีพคืออะไร ? ทรัพย์สินมรดกคืออะไร ? เกียรติยศชื่อเสียงมันคืออะไร ? การสังคมคืออะไร ? บุญกุศลคืออะไร ? ศาสนา หรือธรรมะมันคืออะไร ?

ยกปัญหาที่ว่า **ครอบครัวยคืออะไร ?** คุณลองไปกอบกู้สิ มันจะถูกปลุกก็เปอร์เซ็นต์. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวยคืออะไร ? คุณอาจจะทะนงว่าต้องตอบดูกร้อยเปอร์เซ็นต์แน่ เพราะเห็นอยู่. เห็นครอบครัวต่าง ๆ อยู่แม้ครอบครัวของเราเอง เรามีบิดามารดา เราเป็นลูก เรารู้ว่า ครอบครัวนั้นคืออะไร ? ผมรู้สึกว่ามันยังเป็นคำตอบที่ยังทะนงมาก หรืออาจจะกลายเป็นอวกาศที่มากก็ได้. ถ้าไม่ได้ผ่านความล้มเหลวครอบครัวไปแล้ว ไม่มีทางที่จะรู้โดยสมบูรณ์อย่างถูกต้องที่จะรู้ว่าครอบครัวคืออะไร.

เขยิบมาถึงคำว่า **ความรักคืออะไร ?** ผมจะพูดด้วยการยกตัวอย่างมาหลาย ๆ อย่าง ให้คุณเลือกเอาเอง ว่ามันควรจะเป็นอย่างไร : มีคนพูดกัน

ทั่วๆ ไปว่า ตัวเองรู้จักสิ่งที่เรียกว่าความรัก; อย่างนี้ผมก็ยอมรับว่า เขารู้จัก และเขาก็ควรจะพูดอย่างนั้น; แต่แล้วมันดูก็น้อยเกินไป. เรามายกตัวอย่าง ห้วยเรื่องของคนที่ผ่านโลกมานานแล้ว คือเป็นคนรุ่นแก่ ๆ กันแล้ว, และ บันเทิงที่มีอยู่ในเรื่องบรมโบราณ ในสมัยพวกกรีกรุ่งเรืองด้วยสติปัญญา มีเรื่องว่า ที่บ้านถนน ๆ หนึ่ง เขาเชิญนักปราชญ์ เพื่อนฝูงไปเลี้ยง รวมทั้งโสเครตีสคนหนึ่ง รวมอยู่ด้วย. เมื่อกินเลี้ยงอิ่มหน้าสำราญแล้ว ก็คุยกันตามประสา นักปราชญ์ โดยตั้งคำถามว่า *ความรักคืออะไร?* บุคคลที่นั่งพูดกันอยู่นั้น ไม่มีคนหนุ่ม ๆ มีแต่ คนแก่ ๆ หนวดขาวทั้งนั้น. คนหนึ่งบอกว่า *ความรักคือ ความต้องการที่จะ รวมตัวกันใหม่ของคน, ของสัตว์ ที่เรียกว่า คน.* ตามที่เขาเชื่อกันมาแต่ เดิมว่า “คน” นี้ ที่แรกเป็นสัตว์กลม ๆ มีปุ่มอยู่แปดปุ่ม เหมือนพวงมาลัยที่ถือ หายใจ. เทวดาเห็นว่า มันอยู่ในสภาพอย่างนั้นมันมีแรงมากนัก มีกำลังมากนัก มีฤทธิ์มากนัก มันจะเล่นงานเอาพระเจ้า หรือเทพเจ้า; ก็เลยผ่ามาหยักออกให้ เป็นสองส่วนเสีย คือเป็นชายส่วนหนึ่ง เป็นหญิงส่วนหนึ่ง. แปดปุ่มก็เลยเหลือ สี่ปุ่ม คือมือสอง เท้าสอง. มันก็เลยเป็นสัตว์ชนิดที่มีเพียงสี่ปุ่ม, กำลังมัน น้อยลงไปครึ่งหนึ่ง ทำอะไรเทพเจ้าไม่ได้. แต่แล้วมันหยิ่งและขยาบ มันก็เลยอยากจะรวมกันอย่างเดิม เพื่อมีกำลังอย่างเดิม. ฉะนั้นความรักก็คือ ความ รู้สึกที่ต้องการจะรวมกันอย่างเดิม เพื่อมีฤทธิ์มีเดชอะไร ชนิดที่พระเจ้าจะได้ เกรงขาม.

เรามีความเข้าใจอย่างนี้ มันลึกมาก : ความรักนี้ อย่างน้อยก็มีความ หมายว่า จะรวมกำลังฝ่ายหญิง และรวมกำลังฝ่ายชาย เข้าด้วยกัน เป็นกำลัง พิเศษสูงสุด เข้มแข็งอันหนึ่ง เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ลุกล่วงไป; สิ่งที่เราเรียกว่า ความรักนั้นก็น่าบูชา. ไม่เหมือนกับคนที่พูดว่า *ความรักคือ “กำลัง”*, นั้นหมายถึงความบ้า. เมื่อมีความรักเข้าหูเข้าตาแล้ว ก็มีกำลังชนิดที่มหัศจรรย์

ไม่กลัวตาย บ้าบิ่น มันมีกำลังมากกว่าธรรมดา. เมื่อมีการออกความเห็นกัน
กันตัวอย่างสองอย่าง กระทั่งมาถึงอาจารย์ โสเครติส เขาบอกว่า **ความรักนั้น
คืออำนาจที่จะนำไปสู่พระเจ้า.** เขาให้คำอธิบายว่า ถ้ายังไม่มีความรักก็ไม่มี
กำลังมากพอกที่จะเข้าถึงพระเจ้า ซึ่งเลยไปถึงว่า มนุษย์นี้จะมีการสืบพันธุ์ เพื่อ
การเข้าถึงพระเจ้าในที่สุด.

เขาไม่ได้ให้ความหมายไปในทางอย่างลามกอนาจาร หรือหลงใหล
หลงใหลลับตา. ความรักคือความต้องการที่จะผูกพันเพศทั้งสองไว้ สำหรับมี
พิธีพันธุ์เหลืออยู่ จนกว่าจะเข้าถึงพระเจ้าในที่สุด. หรือว่า ถ้าไม่สมบูรณ์ทั้ง
สองเพศ ไม่รวมกันเป็นอันเดียวกันแล้ว มันเข้าถึงพระเจ้าหรือสิ่งสูงสุดไม่ได้.
แล้วในทีประชุมครั้งนั้น ก็ไม่มีใครพูดให้ดีกว่านี้อีก ก็ยุติกัน.

คุณลองคำนวณดู ถ้าเขาถามคุณว่า ความรักคืออะไร ? คุณกำลังจะ
ตอบว่าอย่างไร ? ก็ล้วนแต่เป็นเรื่องที่ลึกลับไปได้ ตามประสาของคนที่รู้จักโลก
รู้จักชีวิตเพียงเท่านั้น. คนหนุ่มคนสาวรู้จักสิ่งที่เรียกว่าความรัก ในลักษณะที่เป็น
อันตรายแก่ตัวเองทั้งนั้น. มันเป็นความโง่มาก ถึงขนาดที่ต้องฆ่าตัวตายเพราะ
ความรัก ก็มีอยู่มาก; ฉะนั้นจึงมองเห็นได้ว่า ความรักของคนชนิดนี้ คือความ
บ้าบิ่น ความโง่, โง่เหมือนคนตาบอด; หรือว่าเลวลงไปถึงว่า ความรักคือ
ความต้องการที่จะแสวงหาความสุขทางเนื้อหนัง อย่างนี้เป็นเรื่องของราคะ เรื่อง
ของคำภุชญา คือคณฺหาชนิดที่เลวที่สุดไปเสียเลย.

ทีนี้ มนุษย์เราจะรู้จักสิ่งที่เรียกว่า ความรักโดยถูกต้องสมบูรณ์
นั้นจะรู้กันได้อย่างไร ? และเมื่อไรจะรู้ หรือจะมองไปในแง่ที่มันลึก ชนิดที่
โสเครติสว่า; ว่าความรักคือสิ่งที่จะนำมนุษย์ไปสู่พระเจ้า. เวลาที่เราอาจจะไม่
เห็นด้วย หรือหาว่าบ้าก็สักก็ได้อะไรแล้วใครเป็นคนบ้า ลองคิดดู. เกี่ยวกับ

คนในโลกสมัยนี้รู้จักความรักกันแน่นแรงแค่ไหน. ถ้าอยู่ในพวกที่ตามกันฝรั่ง ก็ไปดูพวกฝรั่งบ้าง ว่าเขารู้จักความรักกันแน่นแรงแค่ไหน. เคียงนี้มีเรื่องอนาจารเกี่ยวกับความรักมากมาย เกิดขึ้นใหม่ ๆ ในประเทศแถบอินเดีย, คุณก็คงเคยอ่านหนังสือพิมพ์นี้ มีผู้ชายบ้างผู้หญิงไปไกลเท่าไร ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรัก, ยักย้ายกันอยู่อย่างนั้น ยักย้ายกันอยู่อย่างนี้ แล้วสิ่งนั้นไม่ใช่สิ่งเล็กน้อย มันเป็นเรื่องที่กำลังทำชีวิตจิตใจของคนในโลกไว้ทีเดียว. โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยวัตถุนิยมอย่างนี้, หรือในหมู่คนที่เปี่ยมวัตถุนิยมอย่างนี้ เรื่องเพศ เรื่องความรัก ก็เป็นเรื่องใหญ่กว่าทั้งหมด. ถ้าปล่อยให้เลือกเอาตามชอบใจแล้ว ก็เลือกกันไปในเรื่องอย่างนั้นทั้งนั้น. นี่เป็นตัวอย่างเรื่องหนึ่งที่คุณไปคำนวณได้เองว่า เรารู้จักมันในลักษณะไหน ? เพียงเท่าไร ? จะไปเป็นพราหมณ์ที่ดีได้อย่างไร ? จะอาศัยเรื่องนี้เป็นเครื่องตัดสินได้.

แต่ตามว่า **ครอบครัวคืออะไร** ? คนที่ไม่เคยมีครอบครัวก็คงจะผันเอาเองอีก, ผันอย่างนั้นลึกลับลึกลาม คืออย่างนั้นอย่างนี้; ไม่มองเห็นในลักษณะที่ว่า มันเป็นความหนักอึ้งของชีวิต คือบุคคลที่อยู่ในสภาพมฤตยูกันนั้น เต็มไปด้วยความหนักอึ้ง ในการต่อสู้ ในการอดทน ในการอะไรต่าง ๆ ว่ามันเป็นภาระหนักอย่างไร; นี่เป็นหลักทั่วไป. คนหนุ่มสาวที่ยังใจ ก็จรรู้สึกว่าสิ่งที่เรียกว่าครอบครัวนั้น เป็นที่น่าสนทนอย่างหนึ่ง. คนที่เป็นพ่อบ้านแม่เรือนผ่านมาแล้ว ก็รู้สึกว่ามันเป็นความทุกข์ทรมานอย่างหนึ่ง. แต่ถ้าโศเครติสว่าหรืออริสโตเติล มันก็ไปในรูปว่า นี่คือการไปสู่พระเจ้า. การที่มีครอบครัว มีลูก มีหลาน คือการที่เรากำลังใกล้พระเจ้าเข้าไปทุกที ๆ; ถ้าเราตายเสียก่อน ลูกของเราจะเดินต่อไป จนถึงพระเจ้า ในนามของมนุษย์ให้เราได้, ให้มนุษย์ถึงพระเจ้าให้เราได้. ฉะนั้น ครอบครัวคือ ทายาทที่จะรักษาไว้เป็นอย่างดีสำหรับให้มนุษย์ถึงพระเจ้าให้เราได้. เขาจะอบรมลูกหลานเหลน ในลักษณะที่จะต้องให้เข้าถึงพระเจ้าให้ได้. ไม่อบรม ลูก หลาน เหลน ให้เห็นแก่ตัว ให้

เห็นแก่วงศ์สกุลของตัว เห็นแก่อะไร ๆ ส่วนแก่เป็นของตัว เหมือนคนสมัยนี้ ตัวเองก็ไม่รู้จักที่จะไปหาพระเจ้า แล้วจะเอาปัญญาไหนมาอบรมลูกหลาน ให้ไปหาพระเจ้า. ฉะนั้น ก็อบรมลูกหลานของตัวให้บ้ามากยิ่งไปกว่าตัว แล้วก็ไม่มีอะไรอีก.

คุณลองไปหาลัทธินักบุญ พ่อแม่กำลังหวังจะให้ลูกเป็นอย่างไร ? ต้องการให้ก็ ให้สวย ให้ขายได้แพงๆ. พุทธอย่างภาษาของผมนักว่าให้ลูกขายมันดี ให้ลูกหญิงมันสวย แล้วก็ขายกันได้แพงๆ. ไม่มีอะไรที่จะพูดถึงพระเจ้า ที่ว่าเพื่อให้มนุษย์ถึงพระเจ้า ด้วยการที่ เรามีลูก มีหลาน มีเหลน. นี่แหละ แม้แต่ว่าครอบครัวก็อะไร ? มันก็ยังมีตอบกันได้ แตกต่างมากมายอย่างนี้.

ถามว่า **ทรัพย์สินสมบัติคืออะไร ?** ก็คงจะมองในแง่ที่ว่า เป็นปัจจัยสำหรับให้แสงหาความสนุกสนาน เอรีคอรอย ทุกเวลาในชีวิต จึงต้องการทรัพย์สินมัตินั้น ; แล้วก็มีอะไรในโลกมากมาย จนกลายเป็นลามก. **อติโลภ หิ ปรายโภ** - โลภมาก นั้นลามก. เกียวนักยังโลภมากกันอยู่อย่างนั้น ; เพราะไปเข้าใจคำว่า **ทรัพย์สินมัตติ** ผิด. ถ้าเข้าใจถูกต้องจะถือว่า มันเป็นเพียงปัจจัยสำหรับให้เรามีชีวิตอยู่ได้ สำหรับเดินทางไปหาพระเจ้า. ถ้าถือตามภาษาพูดของพวกคริสต์ ก็ไปหาพระเจ้า. ถือตามภาษาพูดของพวกเรา พุทธบริษัท ก็คือไปหาพระธรรม, จุดสูงสุดของพระธรรมคือพระเจ้าเหมือนกัน.

ทรัพย์สินมัตตินี้มีไว้ให้อำนวยความสะดวกในการที่จะมีชีวิตอยู่, เพื่อให้มนุษย์มีจิตใจ เจริญ - เจริญ - เจริญ ไปจนถึงพระเจ้า ; ไม่ใช่มาฆ่าเมา สะโมโสมโกลาหลกัน ไถ่ล้านหนึ่งแล้วยังไม่พอ จะเอาสิบล้าน, ไต่สิบล้านก็ไม่พอ จะเอาร้อยล้าน พันล้าน หมื่นล้าน แสนล้าน. เข้าใจทรัพย์สินมัตติกันในลักษณะนี้

มันก็เกิดมาเป็นแปดเท่านั้นเอง, คือหัวเรือยไม่มีที่สิ้นสุด; ฉะนั้นมันจึงมีหลักว่า *อติโลโก หิ ปาปโก* — โลกเกินนั้นตามก. คนที่มีความรู้สึกว่า ทวฺรพฺยสมฺบัตินั้น เป็นเพียงเครื่องมืออำนวยความสะดวกในการเป็นอยู่ และให้เรามีชีวิตอยู่ได้ สำหรับเดินทางไปหาพระเจ้า อย่างนี้ไม่มีทางที่จะโลกเกิน; เพราะเขารู้จักสิ่ง ที่เรียกว่า *ทวฺรพฺยสมฺบัตินั้น* ถูกต้อง.

ทีนี้ก็จะถามต่อไปว่า *อาชีพนั่นคืออะไร* ? ก็ตอบได้ง่ายๆ เพราะ เรารู้ว่า ทวฺรพฺยสมฺบัตินั้นคืออะไรเสียแล้ว. ทีนี้ก็ตอบได้ง่ายว่า *อาชีพนั่นคืออะไร* เพราะว่าอาชีพนั่นเป็นเครื่องมือสำหรับที่จะได้ทวฺรพฺยสมฺบติ. ฉะนั้นมันก็ขึ้นอยู่กับ ความมุ่งหมายของทวฺรพฺยสมฺบติ. อาชีพเป็นเพียงเครื่องมืออันหนึ่งที่จะให้อยู่ได้ อย่างสะดวกสบายด้วยการมีทวฺรพฺยสมฺบติ. ฉะนั้นอย่าหวังให้มีมันมากเกินไป มันจะลามกอีก; จะต้องรู้จักแสวงหาอาชีพที่เหมาะสม และพอสมควรที่จะเป็น มนุษย์ที่ดีได้ ก็พอแล้ว. อาชีพนั้นมันก็อยู่ในขอบเขต ที่เพียงว่าทำเพื่อให้เรามี ชีวิตอยู่ได้ สำหรับได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ. *อาชีพนั่น ไม่ใช่สิ่ง ที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ,* เป็นเพียงอุปกรณ์ สำหรับให้เรายู่ได้ เพื่อได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ.

ถ้าถามต่อไปว่า *เกียรตินั้นคืออะไร* ? มันคืออะไร ? ผมกลัวพูดว่า คุณทุกๆ คนนี้ ต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นอย่างยิ่ง, และก็จะบูชา เกียรติยศ ชื่อเสียง; มันมันขึ้นอยู่กับคำว่า “ดี” เพียงคำเดียว. ใครๆ ก็ ชอบดี รักดี อยากจะมีอะไรดี ในความหมายของคำว่าดี, และเราก็เรียกมันว่า *เกียรติ*. มันเป็นเครื่องยั่วให้เราอยาก; ผลก็ไม่ต้องอธิบายอะไรนัก คุณก็รู้สึก แก่ใจได้. แต่แล้วเขาไปใช้อะไร ? มันก็เอาเกียรตินั้นไปใช้เพื่อหาความสะดวก สบาย หาอำนาจหาหาหาทวฺรพฺยสมฺบัตินั้นอีก. เกียรติกลายเป็นเครื่องมือ

สำหรับใช้แสวงหาทรัพย์สินสมบัติ; มันก็กลับไปเป็นของต่ำ หรือของสกปรกไปเท่านั้นเอง.

ถ้าจะพูดว่าเกียรติมีไว้สำหรับสบายใจ มีไว้อัมใจว่าเรามีอะไร เช่นนี้ ก็ยังไม่พ้นไปจากความบึ้งตึง, บางทีก็ฆ่าตัวตาย เพราะปัญหาเรื่องเกียรติเป็นส่วนมาก. มีเงินมีอะไรแล้ว ก็ยังไม่มีเกียรติ หรือกลัวจะเสียเกียรติก็ยอมฆ่าตัวตาย ซึ่งยังไม่รู้เลยว่า เกียรติคืออะไร; เข้าใจผิดๆ ใช้มันผิดๆ และหามันผิดๆ จนหาเกียรติมาในลักษณะที่เป็นของปลอม, เกียรติยศที่ปลอม, มีคนเป็นอันมาก สร้างตัวเองให้มีเกียรติ ด้วยวิธีที่ไม่ซื่อตรง ไม่สุจริต.

คำว่า “เกียรติ” นี้ มันก็มีหลายชนิดนัก : เกียรติ เพราะจริงๆ ก็มีเกียรติ เพราะอำนาจมาบังค้ำเกาศักดิ์, บิดาปกครองคนอื่นได้มันก็มีเกียรติ, ระวังให้คิดว่า เกียรติมันมีหลายชนิด ชนิดที่ดีที่สุด มันคืออะไร ? แม้ที่สุดจะพบว่า มันยังไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ; มันยังทำความยากลำบากให้แก่ผู้ที่ยึดมันถือมัน; ฉะนั้นเราอย่าไปหลงมันเกินขอบเขต. ถ้าไม่หลงเสียได้ก็เป็นการดี. ฉะนั้นถ้าจะถามว่า เกียรติ คืออะไร ก็รู้กันอยู่แล้ว ไปคิดกันเอาเองต่อไป.

เพื่อนฝูง มิตรสหาย ถึงกัน คืออะไร ? ผมก็ยังรู้สึกว่า ยังไม่เข้าใจกันอยู่นั้น ว่ามิตร สหาย นั้นคืออะไร; แม้ว่าจะเข้าใจกันได้ถูกต้องอยู่มาก ก็ยังไม่ใช้ทั้งหมด. ผมอยากจะพูดว่า “มิตรสหาย” คือเครื่องมือที่จะพาไปหาพระเจ้า หรือพระธรรม. ถ้าว่า “มิตร – มิตร” นั้นมันจะเป็นเพื่อนเล่นเพื่อนหัวเพื่อนกิน สามีเล่ห์เหลี่ยมเสียมากกว่า. คุณมักจะพูดว่า ถ้าไม่ยอมสับบุหรี่ปินเหล้าไปกับเขา จะเสียมิตร จะเสียสหาย; นั่นมันเหล้าตาก็มากน้อย.

คำว่า “มิตร” นี้ มีต้องการเป็นเครื่องมือ ที่จะพาเราไปสู่จุดสูงสุดของมนุษย์, ช่วยกันไปสู่จุดสูงสุดของมนุษย์ คือพระเจ้าอีกนั่นแหละ. พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า “กัลยาณมิตร” คือทั้งหมดของความสำเร็จ. พระอานนท์เข้าใจว่า กัลยาณมิตร คือครึ่งหนึ่งของความสำเร็จในชีวิต; แต่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า มันเป็นทั้งหมดของความสำเร็จในชีวิต.

ถ้าเรามีเพื่อนที่ดี, เพื่อนจริงคือเพื่อนที่ดี จะไม่ลากเราไปลงนรก หรือไปอบายมุข หรือไปเสียเวลาอยู่ที่ไหน. ท่านก็จะไปอยู่กับบุคคลที่ประกอบไปด้วยองค์แห่งมรรค บุคคลที่ประกอบอยู่ด้วยองค์แห่งมรรคมีองค์แปดนั้นแหละ : มีความเห็นถูกต้อง มีความปรารถนาถูกต้อง มีการพูดจาถูกต้อง, มีการกระทำถูกต้อง เลี้ยงชีวิตถูกต้อง พากเพียรถูกต้อง มีสติถูกต้อง มีสมาธิถูกต้อง, ที่เรียกว่ามรรคมีองค์แปดนี้ เป็นกัลยาณมิตร จะพาไปสู่นิพพาน. ฉะนั้น ผู้เป็นกัลยาณมิตรก็คือ ผู้ที่จะพาเราไปสู่พระเจ้า หรือไปสู่นิพพาน.

แต่เดี๋ยวนี้เรามาคิดแต่เพียงว่า ถ้าเราไม่กินเหล้ากับเขา เขาก็จะไม่เป็นมิตรกับเรา; ไปเปรียบเทียบกับสุนัข. หรือเราไม่ไปเที่ยวตามะเดเตเมากับเขาคามที่นั่นที่นี่ เขาก็จะไม่เป็นมิตรกับเรา. ผมอยู่ที่นั่นได้ยืนมากที่สุด ในข้อแก้ตัวอันนี้: คือสีกออกไปแล้ว ก็มาสรรภาพว่า เดี่ยวนี้กินเหล้าแล้ว เพราะว่าทนเพื่อนไม่ได้ กลัวจะเสียเพื่อน นี่เขาบอกอย่างนี้; ทั้งๆที่มีอายุมากแล้ว มีฐานะสูงพอสมควรแล้ว ก็ยังต้องทำอย่างนี้อยู่. ฉะนั้นคุณไปรู้จักสิ่งเหล่านี้เสีย ให้ถูกต้องว่าอะไรคืออะไร.

ในที่สุดก็มาถึงปัญหาสุดท้าย ก็น่าจะเป็นคำว่า บุญกุศล หรือคำว่า ศาสนาคืออะไร? อย่าได้ไปเห็นว่าเป็นของศรีพระรัตนมัย. นักเรียนเมื่อขึ้นถึงชั้นมหาวิทยาลัยแล้ว มักคิดว่าศาสนาเป็นของศรีพระรัตนมัย. เมื่อยังเป็นเด็ก ๆ

เราชวนไหว้พระ สวดมนต์ ก็ทำ; แต่พอเป็นนิสิตมหาวิทยาลัยแล้ว ไม่ยอมทำ
หาว่าเป็นเรื่องครีครุศาสตร์มัย เป็นเรื่องของเด็กอมมือ; เห็นศาสนาไม่มีความหมาย
อะไรมากกว่าของครีครุ. เลยรู้เมื่อยังเป็นเด็กเล็ก ๆ ไม่ได้ ยังเชื่อฟังพ่อแม่
กลัวบาป กลัวความชั่ว, ต้องการจะมีความดี ต้องการจะมีบุญกุศล หวังฟังศาสนา;
พอเป็นนิสิตกันแล้ว ก็เห็นศาสนาเป็นของครี ตามพวกฝรั่งไปเลย.

ไปคิดดูใหม่ว่า บุญกุศลนั้นมันคืออะไร ? ศาสนานั้นคืออะไร ? สิ่งที่เรา
เรียกว่า “บุญ กุศล” หรือศาสนา หรือพระธรรม ไม่มีวันจะครี หรือล้าสมัย;
ยังใหม่เอี่ยมทันสมัย ไม่มีทางที่จะล้าสมัย, ยังจำเป็นแก่คนทุกยุคทุกสมัยอยู่นั่นเอง.
ฉะนั้นพวกเราที่มีปัญหาว่า จะเป็นพรวาสอย่างไรให้ดีที่สุดนั้น ผมว่า *ไปรู้จักสิ่ง
เหล่านี้ให้ถูกต้องเสียก่อน แล้วก็จะรู้จักว่า ทำอย่างไรจึงจะเป็นพรวาสได้ดีที่สุด*
ในลักษณะที่พึงปรารถนา, ไม่เสียที่ที่เกิดมา. เสียเวลานึกคิดว่า สิ่งเหล่านี้เป็น
ของครี, พระธรรมเป็นของครี มีอยู่แต่ที่วัด, เป็นของครีสำหรับผู้ที่เจริญอยู่
ที่บ้าน; ฉะนั้นศาสนาจึงเป็นหมันสำหรับคนเหล่านี้. แต่พร้อมกันนั้น คน
เหล่านี้มันก็เป็นไก่โง่ ๆ ที่ไ้เพชรพลอย.

คุณทุกคนก็ ผมเข้าใจว่า ก็พิสูจน์อยู่ชัดแล้วว่า เพราะมาบวชก็เป็น
พุทธบริษัท เกิดในตระกูลของพุทธบริษัท, แล้วระวังให้ดี กำลังจะเป็นไก่โง่
ที่ไ้เพชรพลอย ก็ไ้คณะ ระวังให้ดี. พวกคุณที่บวชแล้วก็ระวังให้ดี จะเป็นไก่โง่ที่
ไ้เพชรพลอย, รู้แต่ข้าวสุกข้าวสารเม็ดหนึ่งก็ไม่ได้. คุณจะรู้ดีว่าศาสนานี้
เป็นเรื่องน่า ๆ บอ ๆ. เป็นเรื่องครีครุ, เรื่องเขี้ยว ๆ แกง ๆ ตามที่
สามะเทศเมาสักนึกหนึ่งก็ไม่ได้; เช่นเดียวกับไก่ ที่พูดว่า เพชรพลอยนี้

ผู้ข่าวสารเมื่อก่อนก็ไม่ได้. คนที่ประมาท หรือโง่เขลาได้ฟังธรรมในพระพุทธศาสนาแล้ว มันก็ไม่มีความรู้สึกอะไรมากไปกว่าได้ที่ได้เพชรพลอย, ยังรู้สึกว่ามันเป็นเรื่องครึ่ครืออยู่นั่นเอง; ไม่เข้าใจ ไม่อาจจะทำความเข้าใจ. เคี้ยวนี้เรามาบวช อุทิศให้สละอะไร ๆ หลายอย่าง มาบวชช่วยปิตุภคนี้ก็ยังดี. ขอให้เป็นเวลาที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้ให้เบาบางไป, เพื่อว่าคุณจะไปเป็นฆราวาสที่ดีได้ คือ 'ไม่มีความทุกข์ตามที่ต้องการ' ตั้งปัญหาที่อื่นมาให้ผมตอบ.

ในที่สุดก็ไปสรุปรวมอยู่ที่เราจะอะไรเป็นอะไร: ความเป็นฆราวาสคืออะไร? อย่าไปจัดให้มันเป็นเรื่องลามก สกปรก คำหยาบ เหมือนคนที่เขาเข้าใจอย่างนั้น. ขอให้ถือว่า ความเป็นฆราวาสคือขั้นหนึ่งของการเดินทางไปหาจุดสูงสุด; พรหมจารีนี้เป็นประถมศึกษา กฎัสถเป็นมัธยมศึกษา วนปรสดีเป็นเอกศศึกษา อย่างที่เข้ามาแล้วเมื่อก่อน อย่าลืมเสีย. ถ้ามองเห็นอย่างนี้แล้ว ฆราวาสก็คือ ผู้ที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนของพระเจ้า, จนกระทั่งพบว่าอะไรเป็นความทุกข์ หรือเป็นปัญหาสำหรับฆราวาส. อะไรเป็นช่องทาง เป็นทางออกของฆราวาส. หมายความว่า ช่องทางที่เราจะเป็นฆราวาสให้ดีที่สุด แล้วผ่านออกไปได้ถึงขั้นที่สูงขึ้น เช่นไปเป็น วนปรสดี; มันก็มีอยู่ ๒ อย่างนี้เท่านั้น.

อะไรเป็นปัญหา เป็นอุปสรรค เป็นความทุกข์? น้อยางหนึ่ง; แล้วอะไรเป็นอุบายวิธีที่จะออกไปได้จากความทุกข์? นี่ก็ส่วนหนึ่ง. เพราะฉะนั้น กฎัสถก็คือนักเรียนที่กำลังก้าวหน้าขึ้นมาได้จนถึงมัธยมศึกษา. อย่าไปถูถูกหุ้มห่อตนเองในเรื่องนี้; ขอให้ถือว่า นี่เป็นการก้าวหน้าขั้นหนึ่งแล้วที่จะต้องทำให้ดี ให้ถูกต้องต่อไป.

การที่ตามปัญหาลองอย่างตามมานี้ ผมก็เห็นด้วย และอนุโมนา ในการ
ที่รู้จักตาม รู้จักเป็นห่วงในความเป็นขรรวรสของตุน เกรงว่จะเป็นได้ไม่ก็เท่าที่
ควรจะเป็น. ฉะนั้น วันนั้นผมจึงพูดถึงคำว่า “ความเป็นขรรวรส”. ความเป็น
กฤหัสถ์ หรือความเป็นขรรวรสนั้นคืออะไร ในฐานะเป็นอารัมภกตาอีกครั้งหนึ่ง.
ในครั้งต่อไป ผมก็จะกอบบปัญหาที่เป็นตัวเรื่องกันเสียที.

สำหรับอารัมภกตาที่พอแล้ว หรือหมดเพียงเท่านี้. ครังต่อไปก็จะพูดถึง
ธรรมสำหรับขรรวรสโดยตรง. เอาละ พอกันทีสำหรับวันนี้.

